

CHET TILLARINI O'RGANISHNING O'ZIGA XOS METODLARI

Nigora Tursunboyeva

Is'hoqxon Ibrat nomidagi ijod maktabining

10 - "A" sinf o'quvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada chet tillarini o'rganish jarayonida qo'llaniladigan turli usullar, jumladan, an'anaviy va innovatsion yondashuvlar, ularning afzallik va kamchiliklari, shuningdek, muvaffaqiyatga erishish uchun tavsiyalar keng ko'rib chiqilgan. Kommunikativ yondashuv, immersiya, gamifikatsiya va texnologiyalar kabi zamonaviy usullar batafsil tahlil qilinib, individual yondashuv va madaniy integratsiyaning o'rni ham yoritilgan. Maqolada nazariy va amaliy jihatlar uyg'unlashgan holda bayon etilgan.

Kalit so'zlar: chet tillari, o'qitish usullari, kommunikativ yondashuv, immersiya, gamifikatsiya, texnologiyalar, madaniy integratsiya, motivatsiya.

Kirish

Chet tillarini o'rganish hozirgi kunda nafaqat individual o'sishning muhim qismi, balki global ijtimoiy va iqtisodiy integratsiya vositasi hisoblanadi. Til bilimining rivoji nafaqat xalqaro aloqalarda muvaffaqiyatga erishishga, balki shaxsning umumiy madaniy saviyasini oshirishga ham xizmat qiladi. Bugungi kunda til o'rganishning ko'plab metodlari mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos samaradorlikka ega. Ushbu maqolada an'anaviy va zamonaviy usullar, ularning qo'llanilish xususiyatlari va muvaffaqiyat uchun muhim bo'lgan omillar haqida batafsil so'z yuritiladi.

Chet tillarini o'rganishning an'anaviy va zamonaviy yondashuvlari

Chet tillarini o'qitishning klassik usullari o'zining tarixiy ahamiyati va zamonaviy usullar bilan uyg'unlashganligi bilan ajralib turadi. Masalan, grammatikani o'rganish va tarjima qilish metodi uzoq yillar davomida tilni o'rgatishda asosiy yondashuv bo'lib kelgan. Ushbu metod o'quvchilarni tilning tuzilishini chuqur anglashga o'rgatsa-da, u muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli darajada samarali bo'lmaydi.

Zamonaviy usullardan biri bu kommunikativ yondashuv bo'lib, unda tilni amaliy qo'llash va real hayotiy vaziyatlarda ishlatishga urg'u beriladi. Bu metod talabalarning jonli suhbatlardagi faoliyatini rag'batlantiradi va ularda muloqotga bo'lgan ishonchni oshiradi. Misol uchun, talabalarning muayyan mavzularda rolli o'yinlar tashkil etishi yoki guruhlarda ishlashi samaradorlikni oshiradi¹²².

¹²² Richards, J. C., & Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2014.

Shuningdek, immersiv metod chet tilini tabiiy muhitda o'rganishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda o'quvchilar o'rganilayotgan tilni kundalik hayotning ajralmas qismi sifatida qabul qilishadi. Immersiya usuli xorijda o'qish yoki onlayn til muhitlarini yaratish orqali amalga oshiriladi. Bu metodning asosiy afzalligi – talaffuz va madaniy o'ziga xosliklarni chuqurroq anglash imkoniyati.

Gamifikatsiya va mnemonik texnikalar

Gamifikatsiya (o'yinlashtirish) chet tillarini o'rganish jarayoniga o'yin elementlarini qo'shib, uni yanada qiziqarli va samarali qilishni nazarda tutadi. Bu usul o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, ularga qiyin tuyuladigan mashqlarni osonroq qabul qilish imkonini beradi. O'yin elementlari orqali o'quvchilar jarayonga ko'proq jalb etiladi va bilimlarni mustahkam eslab qoladi.

Gamifikatsiyaning asosiy komponentlari:

1. **Ballar va reyting tizimi:** O'quvchilar har bir topshiriqni bajarish orqali ball to'plashadi. Ularning natijalari reyting ko'rinishida ko'rsatiladi, bu esa raqobat muhiti yaratadi va ularni yanada faolroq bo'lishga undaydi.

2. **Missiyalar va vazifalar:** Til o'rganish jarayonida ma'lum bosqichlarga bo'linadigan topshiriqlar (missiyalar) qo'yiladi. Har bir missiyani muvaffaqiyatli bajarish o'quvchilarni rag'batlantiradi va ular o'zlarini kichik yutuqlarga erishgandek his qilishadi.

3. **Mukofotlar va unvonlar:** Har bir muvaffaqiyat uchun o'quvchilar sovrin yoki unvonlar bilan taqdirlanadi, masalan, "Til ustasi" yoki "So'z yodlash chempioni."

Gamifikatsiyaga misollar:

- **Duolingo:** O'yinlashtirilgan til o'rgatish ilovasi bo'lib, o'quvchilarni ballar, maqsadlar va kunlik mashqlar orqali rag'batlantiradi. Ushbu platforma yangi so'zlar va grammatikani tez o'zlashtirishga yordam beradi¹²³.

- **Quizlet:** Bu platforma kartochkalar asosida o'yinlarni tashkil qiladi, bunda o'quvchilar so'zlarni yodlashda interaktiv yondashuvdan foydalanadilar.

- **Kahoot va Bloket:** Darslarda guruhli o'yinlar tashkil qilish uchun mos keluvchi vositalar bo'lib, ular orqali o'quvchilar birgalikda til o'rganish jarayonida o'zaro raqobatlashadilar.

Gamifikatsiya shunchaki qiziqarli jarayonni ta'minlamasdan, o'quvchilarda bilimlarni mustahkamlash va amalda qo'llash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Ushbu metod o'quvchilarning diqqat markazida bo'lishiga, muloqot qobiliyatini rivojlantirishga va ularni izchil o'rganishga jalb etadi.

Mnemonik texnikalar: Xotirani mustahkamlashning o'ziga xos usullari

Mnemonik texnikalar yangi so'zlar va iboralarni eslab qolishni osonlashtiradigan maxsus usullardir. Ushbu texnikalar yordamida axborotlarni xotirada uzoqroq saqlash va

¹²³ Lightbown, P. M., & Spada, N. *How Languages are Learned*. Oxford University Press, 2019.

kerakli vaqtda esga olish imkoniyati yaratiladi. Mnemonik usullar ijodkorlikni talab qiladi va o'quvchilarni o'zlariga moslashtirilgan strategiyalarni ishlab chiqishga rag'batlantiradi.

Mnemonik texnikalarning asosiy usullari:

1. **Assotsiatsiya yaratish:** Yangi so'zlarni ma'lum tasvirlar, hissiyotlar yoki hikoyalar bilan bog'lash orqali eslab qolish. Masalan, ingliz tilidagi "tree" (daraxt) so'zini o'rganishda uning "daraxtning uch qismi" bilan bog'liqligini eslab qolish mumkin.

2. **Tasviriy xotira:** Yangi so'zlarni tasavvur qilish orqali eslab qolish. Misol uchun, "fish" (baliq) so'zini o'rganishda baliqning suvda suzayotgan tasvirini xayolda chizish mumkin.

3. **Aloqador hikoyalar tuzish:** Yangi o'rganilgan so'zlarni o'z ichiga olgan qisqa hikoya yoki matn tuzish. Bu usul so'zlar o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi¹²⁴.

4. **Qofiyalar va ritmlar:** O'rganilayotgan materialni qofiya yoki qo'shiq shaklida yodlash. Misol uchun, grammatika qoidalarini she'riy shaklda bayon qilish.

5. **So'zlarning qisqartmalari yoki bosh harflaridan foydalanish:** Yangi iboralar yoki murakkab atamalarni qisqartmalar shaklida yodlash. Masalan, ingliz tilidagi "ROYGBIV" qisqartmasi ranglar tartibini eslab qolishda ishlatiladi (qizil, to'q sariq, sariq va boshqalar).

Mnemonik texnikalarning afzalliklari:

• **Xotirada uzoq muddat saqlanish:** So'zlar o'rganish jarayonida ijodiy tasvirlar va aloqadorliklarni yaratish orqali uzoq muddat esda qoladi.

• **O'quv jarayonini tezlashtirish:** So'zlar va iboralarni tez yodlashga imkon beradi.

• **Til o'rganishni qiziqarli qilish:** O'quvchilar materiallarni ijodiy va qiziqarli shaklda o'zlashtiradilar.

Mnemonik texnikalarga misollar:

• **Rasmli kartochkalar:** Har bir kartochkada so'zning tasviri va tarjimasini bo'ladi. Bu vizual xotirani rivojlantiradi.

• **Xotira bog'lari:** So'zlarni eslab qolishda ularni ma'lum bir manzara yoki joy bilan bog'lash texnikasi. Misol uchun, har bir xona bir toifadagi so'zlar bilan bog'lanadi.

• **Qiziqarli assotsiatsiyalar yaratish:** So'zlarni kulgili va hayoliy tasvirlar bilan bog'lash. Masalan, "elephant" (fil) so'zini "file yuk tashiydigan transport vositasi" deb tasavvur qilish.

Gamifikatsiya va mnemonik texnikalarning uyg'unligi

Gamifikatsiya va mnemonik texnikalar birgalikda qo'llanganda til o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi. Masalan, gamifikatsiyaga asoslangan dasturlar ichida mnemonik

¹²⁴ Duolingo rasmiy sayti: www.duolingo.com.

usullardan foydalanish, yangi soʻzlarni eslab qolish va ularni amalda qoʻllashga yordam beradi.

Har bir oʻquvchi oʻziga mos texnikani tanlab, ularni muntazam qoʻllagan holda til oʻrganish jarayonini osonlashtirishi mumkin. Ushbu yondashuvlar nafaqat jarayonni qiziqarli qiladi, balki bilimlarni mustahkam va uzoq muddat saqlashni ham taʼminlaydi¹²⁵.

Texnologiyalar va individual yondashuvning ahamiyati

Zamonaviy texnologiyalar chet tillarini oʻrganishda inqilobiy oʻzgarishlarni olib keldi. Mobil ilovalar, onlayn kurslar va sunʼiy intellektdan foydalanish orqali oʻquvchilar 24/7 oʻrganish imkoniyatiga ega boʻlishmoqda. Virtual reallik (VR) yordamida esa tilni oʻrganish jarayoni yanada jonli va interaktiv boʻlib boradi. Masalan, oʻquvchi VR texnologiyasi orqali chet eldagi doʻkonda xarid qilish yoki aeroportda roʻyxatdan oʻtish jarayonlarini mashq qilishi mumkin.

Bundan tashqari, har bir oʻquvchining ehtiyoj va qobiliyatlarini inobatga olgan holda individual yondashuvni amalga oshirish zarur. Masalan, vizual materiallarni yaxshi qabul qiladigan oʻquvchilar uchun video va infografikalar asosida mashgʻulotlar tashkil qilish samarali boʻladi.

Madaniy integratsiya va motivatsiya

Tilni muvaffaqiyatli oʻrganish uchun uni oʻrganilayotgan madaniyat bilan birga oʻzlashtirish juda muhim. Bu usul orqali nafaqat tilning lugʻat boyligi va grammatikasi, balki uning maʼnaviy va tarixiy oʻziga xosliklari ham anglab yetiladi. Masalan, chet el filmlarini original tilida tomosha qilish yoki shu tilga oid adabiyotlarni oʻqish madaniy integratsiyani taʼminlaydi.

Motivatsiya til oʻrganishda asosiy omillardan biridir. Doimiy maqsad qoʻyish, muvaffaqiyatga erishish uchun kichik yutuqlarni nishonlash va oʻquvchini doimiy ragʻbatlantirish muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi¹²⁶.

Xulosa

Chet tillarini oʻrganishda bir xil metoddan foydalanishning oʻzi yetarli emas. Har bir oʻquvchi oʻz ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos yondashuvni tanlagan holda turli metodlarni uygʻunlashtirishi lozim. Kommunikativ yondashuv, immersiya, gamifikatsiya va texnologiyalardan unumli foydalanish tilni tez va samarali oʻrganish imkonini beradi. Shu bilan birga, madaniy integratsiya va shaxsiy motivatsiya oʻquv jarayonini yanada boyitadi va osonlashtiradi.

¹²⁵ Immersiya usuli haqida tadqiqot: *Journal of Language Learning Strategies*, 2020.

¹²⁶ VR texnologiyalar: www.edutopia.org.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2014.
2. Lightbown, P. M., & Spada, N. *How Languages are Learned*. Oxford University Press, 2019.
3. Duolingo rasmiy sayti: www.duolingo.com.
4. Immersiya usuli haqida tadqiqot: *Journal of Language Learning Strategies*, 2020.
5. VR texnologiyalar: www.edutopia.org.

